

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Ilmatieteen laitoksesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Ilmatieteen laitoksesta. Samalla aiempi ilmatieteen laitoksesta annettu laki kumottaisiin. Esityksen tarkoituksena on ajanmukaistaa Ilmatieteen laitosta koskevat säännökset ottaen huomioon perustuslain, muun lainsäädännön ja toimintaympäristön kehitys. Lakiehdotus sisältäisi säännökset muun muassa Ilmatieteen laitoksen tehtävistä, pääjohtajan toimivallasta ja työjärjestyksestä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1 NYKYTILA.....	3
1.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	3
1.2 Nykytilan arviointi.....	4
2 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	5
2.1 Tavoitteet	5
2.2 Keskeiset ehdotukset.....	5
3 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	5
4 ASIAN VALMISTELU.....	5
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	9
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	9
2 VOIMAANTULO.....	11
LAKIEHDOTUS	12
Laki Ilmatieteen laitoksesta.....	12

YLEISPERUSTELUT

1 Nykytila

1.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Ilmatieteen laitos on liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalaan kuuluva palvelu- ja tutkimuslaitos, josta säädetään Ilmatieteen laitosta koskevassa laissa (585/1967) myöhempien muutoksineen (1081/1987, 957/2008) sekä valtioneuvoston asetuksessa (505/2004), jota on myöhemmin muutettu valtioneuvoston asetuksilla 1094/2008 ja 716/2015. Ilmatieteen laitoksesta annetussa laissa on säännökset laitoksen organisatorisesta asemasta, yleisluontoinen kuvaus laitoksen tehtävistä ja niiden suorittamistavasta sekä säännökset mahdollisuudesta ottaa vastaan lahjoituksia toimintaansa varten. Lisäksi laissa on säännös oikeudesta periä maksuja siten kuin maksuasetuksella tarkemmin säädetään. Lisäksi laissa on yleinen asetuksenantovaltuus. Yhteensä laissa on viisi voimassa olevaa pykälää. Tarkemmat säännökset laitoksesta, sen tehtävistä, organisaatiosta ja henkilöstä on annettu valtioneuvoston asetuksella.

Ilmatieteen laitoksesta annetun lain (585/1967) mukaan laitoksen tehtävänä on tuottaa havainto- ja tutkimustietoa ilmakehästä ja meristä sekä näihin perustuvia palveluita. Laitos tuottaa yleisen turvallisuuden ja elinkeinoelämän toimintaedellytysten kannalta tärkeitä sää-, meri- ja ilmastopalveluja sekä palveluja ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin lisäämiseksi sekä tukee yhteiskunnan sopeutumista ilmastonmuutokseen.

Ilmatieteen laitosta johtaa pääjohtaja, jonka nimittää valtioneuvosto. Laitoksen organisaatio on jakautunut kolmeen tulosalueeseen, jotka ovat sää- ja turvallisuus, tutkimus- ja menetelmäkehitys sekä hallinto. Ilmatieteen laitoksessa työskenteli vuoden 2016 lopussa 663 henkilöä. Sää- ja turvallisuus sekä tutkimus- ja menetelmäkehitys tulosalueet ovat edelleen jakautuneet toimintayksiköihin.

Ilmatieteen laitoksen tehtävänä on tuottaa ympäri vuorokauden sää- ja olosuhdetietoa sekä ennusteita kansalaisten, elinkeinoelämän, maatalouden sekä maa-, meri- ja lentoliikenteen käyttöön ja yhteiskunnan varautumistarpeita varten. Laitos tukee toiminnallaan pelastus- ja meripelastustointia sekä maanpuolustusta, erityisesti ilmavoimien toimintaa. Ilmatieteen laitos tukee yhteiskunnan varautumista muun muassa vaaraa aiheuttaviin säätiloihin ja niiden muutoksiin antamalla varoituksia ja tiedotteita. Sääennuste- ja olosuhdetietoon liittyvään palvelutehtäväänsä varten laitos kerää havaintoja ilmakehän tilasta ja vie ne laitoksen tietojärjestelmään, jossa säämalliohjelmat tuottavat suurteholaskennan avulla erilaisia sääennusteita.

Tutkimustehtävässään Ilmatieteen laitos tekee kansainvälisesti korkeatasoista ja vertaisarvioitua tutkimusta sää-, meri-, ilmanlaatu- ja ilmakehätiteen alalla. Tutkimuksen painopistealueita ovat muun muassa ilmastonmuutos, liikenne, arktisen alueen ilmakehän koostumus, meteorologia, tuuli- ja aurinkoenergian hyödyntäminen, meren fysikaalisiin ominaisuuksiin liittyvä tutkimus sekä avaruusteknologinen tutkimus. Ilmatieteen laitoksen tekemä tutkimus palvelee päätöksentekijöitä ja heidän tiedontarpeitaan, kansainvälistä tiedeyhteisöä sekä muuta yhteiskuntaa.

Ilmatieteen laitos tutkii ilmastoa ja sen vaihteluita yleisesti sekä maa- ja metsätaloutta, energia-, rakennus- ja liikennesektoria, maanpuolustusta sekä terveydenhuoltoa tukevilla hankkeilla. Laitos tutkii ilmaston ja sään yhteiskunnallisia ja taloudellisia vaikutuksia sekä kehittää sää- ja ilmastoriskien mallinnusta ja arviointia. Lisäksi laitoksessa tuotetaan tietoa ilmastonmuutoksen hillinnän ja sopeutumisen keinoista päätöksenteon tueksi. Laitos tutkii kasvihuo-

nekaasuja, joita syntyy muun muassa tie- ja meriliikenteen sekä ilmailun ja teollisuuden vaikutuksesta ja maankäyttöön liittyen. Osana tutkimustyötä laitos kehittää maailmanlaajuisia ja alueellisia ilmastomalleja sekä tekee ilmanlaatua koskevaa tutkimusta.

Meteorologian, ilmakehätieteiden ja meritiiteen alalla laitos kehittää kansainvälisessä yhteistyössä sää-, ilmastosysteemi-, ilmakehä- ja merimalleja ja ennusteiden hyödyntämistä sää- ja meripalveluiden, ilmaston, ilmanlaadun ja avaruuden sovelluksissa. Meteorologisissa sekä ilmakehä- ja meritieteellisissä sovelluksissa kehitetään mittaus- ja mallinnusmenetelmiä, todennäköisyysennustusmenetelmiä yleisesti ja erityisesti ennustamaan ääri-ilmiöitä kuten myrskyjä, rankkasateita, tulvia ja avaruuteen liittyviä ilmiöitä sekä maa-, vesi- ja ilmaliikenteelle ja muulle yhteiskunnalle haitallisia olosuhteita. Laitos kehittää uusia havaintomenetelmiä ilmakehän ja maapallon kaukokartoitukseen kuten satelliittimittaukseen. Polaarialueiden tutkimuksessa kehitetään satelliittivastaanotto- ja prosessointipalveluita sekä luotaustoimintoja ja muita havaintotoimintoja muun muassa arktisen ilmastomuutoksen tutkimiseksi. Ilmatieteen laitos toimii myös otsonikerroksen sekä otsonikerrosta heikentäviä aineita ja fluorattuja kasvihuonekaasuja koskevan tutkimuksen ja seurannan alalla.

Ilmatieteen laitos on nettobudjetoitu virasto, jonka kokonaismenot olivat 72,4 miljoonaa euroa vuonna 2016. Ilmatieteen laitoksen rahoituksesta 63 % tulee valtion talousarviorahoituksesta ja noin 37 % tuottoina maksullisesta ja yhteisrahoitteisesta toiminnasta. Vuonna 2016 talousarviorahoituksen osuus oli 45,3 miljoonaa euroa ja tuotot 27,1 miljoonaa euroa. Tuotoista yhteisrahoitteisen toiminnan tuottoja kertyi 16,0 miljoonaa euroa. Julkisoikeudellisten ja liiketaloudellisten suoritteiden myynnistä kertyi maksullisen toiminnan tuottoja 10,8 milj. euroa, joista 5,1 miljoonaa euroa kertyi liiketaloudellisesti hinnoitelluista maksullisesti toiminnasta ja 1,5 miljoonaa euroa julkistaloudellisesti hinnoitelluista suoritteista. Ilmatieteen laitoksen toimintamäärärahojen ulkopuolinen kotimainen julkinen rahoitus tuli pääosin Suomen akatemialta (5,6 miljoonaa euroa) ja Tekesistä (0,8 miljoonaa euroa) ja ulkomainen julkinen rahoitus EU:lta (4,2 miljoonaa euroa). Vuonna 2016 noin 60 % tutkimus- ja kehittämistoiminnasta rahoitettiin valtion budjetin ulkopuolisella rahoituksella. Valtion talousarviorahoitus on edellytys sille, että Ilmatieteen laitos voi jatkossakin toimia tutkimuksellista vaikuttavuutta tuottavana valtion tutkimuslaitoksena.

Ilmatieteen laitoksen toiminta on sekä tutkimuksen, menetelmäkehityksen että sääpalveluiden osalta luonteeltaan kansainvälistä. Laitos toimii aktiivisesti useissa kansainvälisissä alan järjestöissä osallistuen eurooppalaisiin tutkimus- ja kehityshankkeisiin sekä tutkimusohjelmien kehittämiseen ja valvontaan. Ilmatieteen laitoksen säädöspohjaa arvioitaessa onkin huomioitava myös Ilmatieteen laitosta koskevat kansainvälinen sääntely: Maailman ilmatieteellistä järjestöä (WMO) koskeva yleissopimus, laki (829/1975) Euroopan keskipitkien sääennusteiden keskuksen (ECMWF) perustamista koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä, asetus (45/1975) Euroopan keskipitkien sääennusteiden keskuksen (ECMWF) perustamista koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta ja asetus (54/1986) Euroopan sääsatelliittijärjestön (EUMETSAT) perustamista koskeva yleissopimuksen voimaansaattamisesta.

1.2 Nykytilan arviointi

Vuoden 1967 lakia Ilmatieteen laitoksesta on muutettu viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana vain kaksi kertaa. Laki on sen vuoksi hajanainen sekä osittain vanhentunut.

Lain 5 §:n mukainen yleinen asetuksenantovaltuus ei vastaa nykyisen perustuslain asettamia vaatimuksia. Lain asetuksenantovaltuutta koskevan 5 §:n mukaan tarkemmat määräykset lain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta annetaan asetuksella. Tällaista yleisluonteista valtuutus-säännöstä lain täytäntöönpanosta on perustuslakivaliokunnan mukaan tulkittava suppeasti ja

sen soveltamisala jää vähäiseksi. Esitettävässä lakiehdotuksessa on erityisesti kiinnitetty huomiota perustuslain 80 §:n ja 119 §:n vaatimukseen asetusten antamiseen valtuuttavien säännösten täsmällisyyteen, tarkkarajaisuuteen ja säädöstasoon. Lain tasolle on erityisesti siirretty aiemmin asetuksiin sisältyneitä johtamista ja ratkaisuvallan käyttämistä sekä organisoinnin perusteita koskevia säännöksiä.

2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

2.1 Tavoitteet

Esityksellä on tarkoitus uudistaa laitosta koskevat säännökset vastamaan perustuslain vaatimuksia sekä päivittää laki ajantasaiseksi. Samalla Ilmatieteen laitosta koskevan lakiehdotuksen, valtioneuvoston asetuksen ja työjärjestyksen välinen suhde voidaan määritellä tarkemmin ja paremmin.

2.2 Keskeiset ehdotukset

Esitetään säädettäväksi uusi laki Ilmatieteen laitoksesta, jolla kumotaan Ilmatieteen laitoksesta annettu laki (585/1967). Ilmatieteen laitokselle ei kuitenkaan esitetä uusia tehtäviä.

Lakiehdotuksella selkeytetään laitoksen johtamista ja toimintaa. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin laitoksen johtamisesta ja sen tehtävien hoitamisesta.

Aikaisemmin asetuksella säädettyjä asioita on siirretty lakiehdotukseen: pääjohtajaa ja muuta henkilöstöä koskevat tehtävät ja toimivalta, työjärjestyksestä koskevat maininnat sekä valtion edustaminen.

3 Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole merkittäviä taloudellisia tai yhteiskunnallisia vaikutuksia, eikä myöskään viranomaisten toimintaan tai ympäristöön kohdistuvia vaikutuksia, koska kyseessä on pääasiassa säädöstekninen uudistus.

4 Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu liikenne- ja viestintäministeriössä. Hallituksen esitysluonnos oli lausuntokierroksella 2.11.2017–30.11.2017. Esityksestä saatiin lausunnot 18 eri taholta. Lisäksi kuka tahansa on voinut antaa lausuntonsa sähköisen lausuntopalvelun kautta.

Lausunnot saatiin seuraavilta tahoilta: Tekes, Viestintävirasto, valtiovarainministeriö, Liikenteen turvallisuusvirasto, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Maanmittauslaitos, työ- ja elinkeinoministeriö, MTTL ry/ MTK ry, FinnHEMS Oy, Elinkeinoelämän keskusliitto, Aalto yliopisto, Foreca Oy ja puolustusministeriö. Lausunnonantajista opetus- ja kulttuuriministeriö, Geologian tutkimuskeskus, ulkoasianministeriö ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ilmoittivat, ettei heillä ole lausuttavaa esitysluonnokseen.

Pääosin lausunnonantajat pitivät esitystä perusteltuna ja asianmukaisena.

Tekes esitti lausunnossaan lisäystä Ilmatieteen laitoksen tehtävien kuvaukseen 2 §:n toisen momentin kohdan loppuun, jossa todetaan laitoksen osallistuvan ”tehtäviinsä liittyvään kansainväliseen yhteistyöhön, tuottavan havaintoaineistoa kansainväliseen käyttöön sekä edusta-

van Suomea alansa kansainvälisissä järjestöissä”, joiden sääntelyn piirissä laitos toimii. Lisäystä ei liikenne- ja viestintäministeriön mukaan ole arvioitu tarpeelliseksi.

Viestintävirasto korosti lausunnossaan, että laitoksen tehtävien tuottamisessa on tärkeä huomioida käynnissä oleva yhteiskunnallinen muutos sekä pyrkiä vahvistamaan digitalisaatiokehityksen edellytyksiä ja uusien palvelukonseptien kehittymistä.

Valtiovarainministeriön lausunnon mukaan sillä ei ole huomautettavaa esitykseen. Valtiovarainministeriö kuitenkin toteaa, että esityksessä voisi vielä erikseen todeta jokaiseen julkiseen organisaatioon kohdistuvat odotukset: toimintatapoja uudistamalla ja uusia sähköisiä ratkaisuja hyödyntämällä toimintojen kehittämisessä voidaan saavuttaa säästöjä. Uudistuksia toteutettaessa on huomioitava taloudellisuuden ja tuottavuuden vaatimukset samalla kun varmistetaan hyvän hallinnon periaatteet toimintoja uudistettaessa.

Maanmittauslaitos totesi lausunnossaan olevan hyvä, ettei laitoksen organisaatorakennetta ja yksikköjakoa kuvata tarkemmin lakitasolla, vaan se jätetään työjärjestyksessä säädettäväksi. Tällainen kevyempi sääntelymalli tekee Maanmittauslaitoksen mukaan organisaatorakenteen tarkistamisesta tai laajemmasta muuttamisesta joustavaa.

MTTL ry:n / MTK ry:n lausunnon mukaan Ilmatieteen laitoksen sääpalvelujen kehittämistä tulisi suunnata elinkeinoelämän tarpeiden ohella erityisesti maatalouden tarpeisiin voimakkaammin muun muassa keräämällä, kokoamalla ja jakamalla myös yksityisten sääasemien tietoja verkossa sekä mahdollisesti lisäämällä havaintoasemia maatalousvaltaisilla alueilla. Samoin olosuhteista, jotka lisäävät mm. tuholaisien aiheuttamia vahinkoa tulisi lausunnon antajien mukaan saada enemmän tietoa.

FinnHEMS Oy esitti lausunnossaan, että lakiin lisättäisiin Ilmatieteen laitoksen tehtäväksi lentosääpalvelujen tuottaminen myös julkisen terveydenhuollon lentopalvelujen käyttöön.

Elinkeinoelämän keskusliiton lausunnossa korostettiin, että lakiesityksellä ei saa sulkea pois mahdollista yksityisen ja julkisen sektorin palvelukokonaisuutta, jossa yksityinen sektori, muut laitokset ja Ilmatieteen laitos yhdessä toimivat kansantaloudellisesti tehokkaimmalla tavalla turvallisuus- ja taloudellisten hyötyjen saavuttamiseksi.

Foreca oy:n lausunnon mukaan lakiluonnoksen 1 § antaa hyvin laajan mandaatin Ilmatieteen laitokselle järjestää sää-, meri- ja ilmastopalveluita ottamatta huomioon sitä, mikä on järkevää valtion budjetilla järjestää. Forecan mukaan määritelmän vaikutukset tulisi tutkia perusteluissa.

Aalto yliopiston lausunnossa pidetään Ilmatieteen laitoksen johtamisen ja toiminnan selkeyttämistä tärkeänä tavoitteena. Lisäksi Aalto yliopiston mukaan tehtäväkentän laajempi määrittely niin, että se sisältäisi kokonaisvaltaisemmin ilmastotutkimuksen ja ilmastonmuutoksen seurannan voisi olla perusteltua.

Puolustusministeriö kiinnittää lausunnossaan huomiota Ilmatieteen laitoksen tehtäviä koskevan lakiehdotuksen 2 §:n 2 momentin 3 kohtaan, jossa säädetään Ilmatieteen laitoksen velvollisuudesta tuottaa toimialansa palvelut, erityisesti lentosääpalvelut, maanpuolustuksen turvaamiseksi ja puolustusvoimien muun toiminnan varmistamiseksi. Lainkohdassa tulisi mainita puolustusministeriön mukaan näiden palvelujen tuottamisvelvollisuus normaaliolojen lisäksi myös normaaliolojen häiriötiloissa ja poikkeusoloissa. Puolustusministeriön katsoo lausunnossaan, että lakiehdotuksen 1 §:n perusteluissa mainitut varautumiseen ja valmiuteen liittyvät tehtävät tulisi nostaa lakitestiin asti perustelutekstin sijasta.

Puolustusministeriön lausuntopalautteen johdosta lain 2 §:n 2 momentin 3 kohtaan on jatkovalmistelussa tehty lisäys siitä, että Ilmatieteen laitoksen tulee tuottaa toimialansa palvelut myös normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Palveluiden tuottaminen normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa erityisesti lentosääpalveluiden, maanpuolustuksen turvaamiseksi ja puolustusvoimien muun toiminnan varmistamiseksi on nostettu perusteluista lain tasolle. Lisäksi lain perusteluihin on kirjattu, että normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin Ilmatieteen laitos varautuisi valmiussuunnitelmin ja etukäteisvalmisteluin sekä muilla toimenpiteillä, joilla varmistetaan viraston tehtävien mahdollisimman hyvä hoitaminen poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriötilanteissa. Kyseessä on Ilmatieteen laitoksen nykykäytännön kirjaaminen lain tasolle.

Sekä työ- ja elinkeinoministeriö että Kilpailu- ja kuluttajavirasto ovat kiinnittäneet lausunnoissaan huomiota Ilmatieteen laitoksen asemaan liittyviin kilpailuneutraliteetti-ongelmiin. Työ- ja elinkeinoministeriön lausunnossa todetaan, että sekä voimassa olevan lain että esityksessä ehdotetun Ilmatieteen laitoksesta annettavan lain 2 §:n laitoksen tehtäviä koskevien määritelmien voidaan tulkita antavan Ilmatieteen laitokselle mahdollisuuden harjoittaa ei-taloudellisten viranomaistehtävien lisäksi taloudellista toimintaa kilpailuilla markkinoilla. Taloudellisen toiminnan harjoittaminen laitos- tai virastomuodossa on jo lähtökohtaisesti EU-oikeuden valtioneuvoston tukisääntöjen vastaista laitos- ja virastomuodosta aiheutuvien konkurssisuoja- ja veroetujen vuoksi.

Lausunnon mukaan kilpailuneutraliteetti- ja valtioneuvoston tukisääntelyihin liittyvien ongelmien välttämiseksi Ilmatieteen laitoksen tehtäväksi tulisi säätää ainoastaan luonteeltaan ei-taloudellisia viranomaistehtäviä. Tällaisten viranomaistehtävien sisältö tulisi määritellä Ilmatieteen laitoksesta annettavassa laissa selkeästi ja tarkkarajaisesti. Tämän lisäksi laitoksen harjoittama taloudellinen toiminta tulisi eriyttää laitoksesta erillisen yhtiön hoidettavaksi. Siinä epätoivottavassa tilanteessa, että taloudellista toimintaa voitaisiin jatkossakin harjoittaa osana Ilmatieteen laitoksen toimintaa, tulisi uudessa laissa olla nimenomainen maininta kilpailulain kilpailuneutraliteetisääntöjen noudattamisesta laitoksen toiminnassa. Lisäksi laissa tai vähintään sen perusteluissa tulisi selkeästi edellyttää ei-taloudellisen ja taloudellisen toiminnan kirjanpidollista eriyttämistä, jotta kilpailuneutraliteetin toteutuminen voidaan tarvittaessa varmistaa valvontaviranomaisen toimesta.

Työ- ja elinkeinoministeriö haluaa lausunnossaan lisäksi kiinnittää liikenne- ja viestintäministeriön huomiota siihen, että mikäli Ilmatieteen laitos toimii julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain (1397/2016) 15 §:ssä tarkoitettuna sidosyksikkönä, tulee sen kiinnittää huomiota kyseisen säännöksen sekä saman lain 174 §:n mukaisiin ulosmyyntirajoihin.

Työ- ja elinkeinoministeriö haluaa lausunnossaan edelleen kiinnittää huomiota esityksessä käytettyyn käsitteeseen ”lähiavaruuden tutkimus” (perusteluissa ja 2 §:n 1 mom. 3 kohta) ja pitää kannatettavana termin ”lähi-” pois jättämistä ja termin ”avaruuden tutkimus” käyttämistä selkeyden vuoksi.

Liikenne- ja viestintäministeriö on jatkovalmistelussa muuttanut lakiehdotuksen 2 §:n 1 momentin 3 kohtaa niin, että sekä laissa että lain perusteluissa lähiavaruuden tutkimus on käsitteellisen selkeyden vuoksi korvattu termillä avaruuden tutkimus. Myös lakiehdotuksen perusteluihin on tehty vastaavat muutokset.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto totesi lausunnossaan, että osa Ilmatieteen laitoksen tarjoamista palveluista tapahtuu kilpailutilanteissa markkinoilla. Lainsäädännön nykytila on neutraliteetin kannalta ongelmallinen, koska palveluja tarjotaan yhtiöittäen virastomuodossa ja vaarana

on, että ei-taloudelliseen toimintaan tarkoitettua julkista pääomaa valuu tukemaan taloudellista toimintaa. Nykyinen järjestelmä on näistä syistä omiaan vääristämään kilpailua yksityisen ja julkisen elinkeinotoiminnan välillä. Esitys ei Kilpailu- ja kuluttajaviraston mukaan korjaa nykyiseen malliin liittyviä kilpailuneutraliteettiongelmiä eli rakenteeseen ja ei-taloudelliseen toimintaan tarkoitettujen julkisten resurssien hyödyntämismahdollisuuteen liittyviä kilpailua vääristäviä tekijöitä.

Neutraliteettiongelmiin poistamiseksi Ilmatieteen laitoksen kilpailutilanteessa markkinoilla tapahtuvaa toimintaa tulisi Kilpailu- ja kuluttajaviraston mukaan harjoittaa yhtiömuodossa ja tämä olisi perusteltua todeta myös Ilmatieteen laitosta koskevassa laissa. Kilpailu- ja kuluttajavirasto pitää kuitenkin hyvänä suuntana sitä, että lakiluonnoksen 2 §:n 2 momentissa asian- tuntijapalveluiden tuottaminen rajattaisiin nykyisestä väljästä muotoilusta pääosin tai olennaisesti laitoksen viranomaistehtäviin liittyväksi.

Liikenne- ja viestintäministeriö katsoo, että Ilmatieteen laitos toteuttaa virastona sille lainsäädännössä säädettyjä tehtäviä. Ilmatieteen laitoksen perimistä maksuista on säädetty erikseen ja ne ovat maksuperustelain mukaisia. Ilmatieteen laitoksen yhtiöittäminen niiden toimintojen ja palveluiden osalta, joista peritään liiketaloudellisin perustein muodostuva maksu, ei olisi liiketaloudellisesti eikä viranomaistehtävien järjestämisen kannalta toteuttamiskelpoinen ratkaisu. Kyseiset tehtävät liittyvät kiinteästi Ilmatieteen laitoksen viranomaistehtäviin. Yhtiöittämis- velvollisuus samalla estäisi Ilmatieteen laitosta tuottamasta riippumatonta ja korkealuokkaista tutkimustietoa yhtä laajalle asiakaskunnalle kuin tällä hetkellä. Tällä olisi moninaisia vaikutuksia muun muassa yleiseen turvallisuuteen, liikenteen ja elinkeinoelämän toimivuuteen, huoltovarmuuteen sekä poikkeusoloihin varautumiseen usealla sektorilla. Yhtiöittämisellä olisi myös vaikutuksia Ilmatieteen laitoksen tuottaman datan ja palveluiden pohjalle syntyvän uuden yritystoiminnan edellytyksiin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotuksen perustelut

1 §. Asema ja toiminta-ajatus. Pykälän mukaan Ilmatieteen laitos on palvelu- ja tutkimuslaitos, joka kuuluu liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalaan. Liikenne- ja viestintäministeriö tulosohjaa Ilmatieteen laitosta.

Laitoksen toiminta-ajatuksena on tuottaa havainto- ja tutkimustietoa ilmakehästä ja meristä sekä sää-, meri- ja ilmastopalveluita yleisen turvallisuuden, elinkeinoelämän ja kansalaisten tarpeisiin. Yleinen turvallisuus pitää sisällään myös laitoksen valmius- ja varautumistarpeisiin liittyvät tehtävät.

2 §. Tehtävät. Pykälässä säädettäisiin laitoksen tehtävistä, joilla laitos toteuttaa 1 §:ssä mainittua toiminta-ajatusa. Pykälä on sanamuodoltaan lähes vastaava kuin vuoden 2009 alusta voimaan tullut muutos. Muutamaa Ilmatieteen laitoksen nykytehtävää ehdotetaan pykälässä sanamuodoltaan täsmennettäväksi.

Pykälän 1 momentin mukaan laitos tuottaa sääpalveluita ja fysikaalisia meripalveluita maan yleisen turvallisuuden, liikenteen, elinkeinoelämän ja kansalaisten tarpeisiin. Laitos hankkii ja ylläpitää luotettavaa tietoa ilmakehän ja merien fysikaalisesta tilasta ja kemiallisesta koostumuksesta, ilmastosta sekä niiden vaikutuksista suomalaisten yhteiskunnan eri osa-alueilla ja kansainvälisesti. Lisäksi laitos tekee ja edistää ilmatieteellistä tutkimusta, fysikaalista merentutkimusta, polaarialueiden ja avaruuden tutkimusta sekä muuta alaan läheisesti liittyvää tutkimusta.

Pykälän 2 momentissa säädetään, että 1 momentissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan Ilmatieteen laitoksen on erityisesti varoitettava vaaraa aiheuttavista säätilan ja meren fysikaalisen tilan muutoksista, vastattava ilmakehässä kulkeutuvia haitallisia aineita koskevista ennusteista ja niihin liittyvistä varoituksista silloin, kun se ei kuulu muun viranomaisen tehtäviin, tuotettava toimialansa palvelut, erityisesti lentosääpalvelut, maanpuolustuksen turvaamiseksi ja puolustusvoimien muun toiminnan varmistamiseksi sekä normaalioloissa että normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin Ilmatieteen laitos varautuisi valmiussuunnitelmin ja etukäteisvalmisteluin sekä muilla toimenpiteillä, joilla varmistetaan viraston tehtävien mahdollisimman hyvä hoitaminen poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriötilanteissa. Lisäksi Ilmatieteen laitoksen on vastattava sää- ja meritietojen sekä virtaus- ja ajelehtimisennusteiden ylläpitämisestä ja jatkuvasta toimittamisesta pelastustointia ja meripelastustointia varten ja tuettava muiden viranomaisten toimintaa häiriöitä aiheuttavissa luonnonilmiöissä ja luonnonkatastrofeissa. Momentin 5 kohdassa säännellään tarkemmin siitä, että laitos tukee muiden viranomaisten toimintaa luonnonkatastrofien lisäksi myös muissa häiriöitä aiheuttavissa luonnonilmiöissä.

Lisäksi 2 momentin mukaan laitoksen on kehitettävä ja ylläpidettävä uusia mittaus- ja mallimenetelmiä sää-, meri-, ilmasto- ja avaruuspalveluiden ja tieteellisen tutkimuksen käyttöön sekä tuotettava tilauksesta pääosin alansa viranomaistehtäviin liittyviä asiantuntijapalveluita. Momentissa säännellään nykykäytäntöä vastaavasti, että laitoksen viranomaistehtävät ja kyseiset asiantuntijapalvelut liittyvät olennaisesti toisiinsa. Lisäksi laitos osallistuu tehtäviinsä liittyvään kansainväliseen yhteistyöhön, tuottaa havaintoaineistoa kansainväliseen käyttöön sekä edustaa Suomea alansa kansainvälisissä järjestöissä.

Pykälän 3 momentin mukaan laitoksen on huolehdittava myös niistä muista toimialansa viranomaistehtävistä, jotka sille erikseen säädetään.

3 §. Johtaminen ja henkilöstö. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että Ilmatieteen laitoksessa on pääjohtaja, joka johtaa laitoksen toimintaa, vastaa laitoksen toiminnan tuloksellisuudesta ja tulostavoitteiden saavuttamisesta. Tämä tarkoittaisi sitä, että pääjohtajalla on vastuu siitä, että toiminta on järjestetty tehokkaasti ja tuloksellisesti. Liikenne- ja viestintäministeriö tulosohjaa Ilmatieteen laitosta vakiintuneiden virastojen tulosohjauksessa noudatettavien säännösten ja periaatteiden mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan pääjohtajalla on yleistoimivaltansa mukaisesti oikeus ratkaista laitoksessa sellaiset asiat, joiden ratkaisemisesta ei ole muuta säädetty tai työjärjestyksessä toisin määrätty. Pääjohtaja voi myös pidättää ratkaistavakseen yksittäisen asian, joka työjärjestyksen mukaan kuuluisi muun virkamiehen päätettäväksi.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että pääjohtajan nimittää valtioneuvosto. Lisäksi säädetään, että laitoksen muut johtajat, tutkimusprofessorit ja muun henkilöstön nimittäisi tai ottaisi pääjohtaja, jollei työjärjestyksessä toisin määrätä.

Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin henkilöstöstä, pääjohtajan sijaisen määräämisestä, virkavapauden myöntämisestä, henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista sekä neuvottelukunnasta ja sen tehtävistä.

4 §. Työjärjestys. Pykälän 1 momentissa valtuutettaisiin pääjohtaja antamaan laitoksen työjärjestys. Pääjohtaja johtaa laitoksen toimintaa ja tässä tapauksessa on katsottu tarkoituksenmukaiseksi siihen kuuluvan myös työjärjestyksen antamisen. Ehdotuksen mukaan työjärjestyksessä voidaan määrätä pääjohtajan ratkaisuvaltaan kuuluva asia muun virkamiehen ratkaistavaksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että työjärjestyksellä määrättäisiin tarkemmin laitoksen organisaatiosta, ratkaisuvallan käyttämisestä ja sisäisestä johtamisesta. Lisäksi tässä momentissa ehdotetaan, että työjärjestyksessä määrätään muista sijaisuuksista kuin pääjohtajan sijaisuudesta ja muista sisäiseen hallintoon kuuluvista asioista.

5 §. Virka-apu. Pykälässä säädettäisiin Ilmatieteen laitoksen velvollisuudesta antaa virka-apua muille viranomaisille siten kuin erikseen säädetään. Esimerkiksi pelastuslaissa (379/2011) ja meripelastuslaissa (1145/2001) on säännöksiä Ilmatieteen laitoksen velvollisuudesta antaa virka-apua.

Pykälän mukaan laitoksella olisi oikeus saada virka-apua valvontaviranomaisilta 2 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaisesti tehtäviin.

6 §. Valtion edustaminen. Tässä pykälässä nimenomaisesti vahvistettaisiin, että Ilmatieteen laitos kantaa ja vastaa valtion puolesta sekä valvoo tuomioistuimissa, viranomaisissa ja välimiesmenettelyissä valtion etua ja oikeutta kaikissa laitosta koskevista asioista.

7 §. Suoritteiden maksullisuus. Pykälän mukaan laitoksella olisi oikeus periä suoritteistaan liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella tarkemmin säädettäviä valtion maksuperustelain (150/1992) mukaisia maksuja. Maksuperustelaisa säädetään valtion viranomaisten suoritteiden maksullisuudesta ja suoritteista perittävien maksujen suuruuden yleisistä perusteista sekä maksujen muista perusteista. Kyseisen lain 8 §:n 2 momentin mukaan asianomainen ministeriö päättää, mitkä ministeriön ja hallinnonalan muiden viranomaisten suoritteet tai suoriteryh-

mät ovat maksullisista ja mistä suoritteesta tai suoriteryhmästä maksu määrätään omakustannusarvon perusteella sekä mitkä suoritteet hinnoitellaan liiketaloudellisin perustein. Viimeisin liikenne- ja viestintäministeriön antama asetus Ilmatieteen laitoksen maksullisista suoritteista on 935/2017.

8 §. Lahjoitukset. Pykälän mukaan laitos on oikeutettu ottamaan vastaan lahjoituksia toimintaansa varten. Tällä kirjauksella jatketaan Ilmatieteen laitoksen perustamisesta lähtien noudatettua käytäntöä.

Valtion virastojen ja laitosten mahdollisuudesta ottaa vastaan lahjoituksia ja testamentteja sekä niiden käyttämisestä säädetään valtion talousarviosta annetussa laissa (423/1988, muutettu 1096/2009) ja sen nojalla annetulla asetuksella (1243/1992, muutettu 1786/2009). Kyseisiä säännöksiä noudatetaan myös Ilmatieteen laitoksen osalta, mutta selkeyden takia säännös ehdotetaan otettavaksi Ilmatieteen laitosta koskevaan lakiin.

9 §. Voimaantulo. Lakiehdotuksen olisi tarkoitus tulla voimaan mahdollisimman pian. Sillä kumottaisiin Ilmatieteen laitoksesta annettu laki 585/1967 siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

2 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

Ilmatieteen laitoksesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Asema ja toiminta-ajatus

Ilmatieteen laitos on liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalle kuuluva palvelu- ja tutkimuslaitos, joka tuottaa havainto- ja tutkimustietoa ilmakehästä ja meristä sekä sää-, meri- ja ilmastopalveluita yleisen turvallisuuden, elinkeinoelämän ja kansalaisten tarpeisiin.

2 §

Tehtävät

Ilmatieteen laitoksen tehtävänä on:

- 1) tuottaa sääpalveluita ja fysikaalisia meripalveluita maan yleisen turvallisuuden, liikenteen, elinkeinoelämän ja kansalaisten tarpeisiin;
 - 2) hankkia ja ylläpitää luotettavaa tietoa ilmakehän ja merien fysikaalisesta tilasta ja kemiallisesta koostumuksesta, ilmastosta sekä niiden vaikutuksista suomalaisen yhteiskunnan eri osa-alueilla ja kansainvälisesti; sekä
 - 3) tehdä ja edistää ilmatieteellistä tutkimusta, fysikaalista merentutkimusta, polaarialueiden ja avaruuden tutkimusta sekä muuta alaan läheisesti liittyvää tutkimusta.
- Edellä 1 momentissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan Ilmatieteen laitos erityisesti:
- 1) varoittaa vaaraa aiheuttavista säätilan ja meren fysikaalisen tilan muutoksista;
 - 2) vastaa ilmakehässä kulkeutuvia haitallisia aineita koskevista ennusteista ja niihin liittyvistä varoituksista silloin, kun se ei kuulu muun viranomaisen tehtäviin;
 - 3) tuottaa toimialansa palvelut, erityisesti lentosääpalvelut, maanpuolustuksen turvaamiseksi ja puolustusvoimien muun toiminnan varmistamiseksi sekä normaalioloissa että normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.
 - 4) vastaa sää- ja meritietojen sekä virtaus- ja ajelehtimisennusteiden ylläpitämisestä ja jatkuvasta toimittamisesta pelastustointa ja meripelastustointa varten;
 - 5) tukee muiden viranomaisten toimintaa häiriöitä aiheuttavissa luonnonilmiöissä ja luonnonkatastrofeissa;
 - 6) kehittää ja ylläpitää uusia mittaus- ja mallimenetelmiä sää-, meri-, ilmasto- ja avaruuspalveluiden sekä tieteellisen tutkimuksen käyttöön;
 - 7) tuottaa tilauksesta pääosin alansa viranomaistehtäviin liittyviä asiantuntijapalveluita;
 - 8) osallistuu tehtäviinsä liittyvään kansainväliseen yhteistyöhön, tuottaa havaintoaineistoa kansainväliseen käyttöön sekä edustaa Suomea alansa kansainvälisissä järjestöissä.
- Laitoksen on huolehdittava myös niistä muista toimialansa viranomaistehtävistä, jotka sille erikseen säädetään.

HE 6/2018 vp

3 §

Johtaminen ja henkilöstö

Ilmatieteen laitoksessa on pääjohtaja, joka johtaa laitoksen toimintaa. Pääjohtaja vastaa laitoksen toiminnan tuloksellisuudesta ja tulostavoitteiden saavuttamisesta.

Pääjohtaja ratkaisee laitoksessa sellaiset asiat, joiden ratkaisemisesta ei ole muuta säädetty tai työjärjestyksessä toisin määrätty. Pääjohtaja voi myös pidättää ratkaistavakseen yksittäisen asian, joka työjärjestyksen mukaan kuuluisi muun virkamiehen päätettäväksi.

Pääjohtajan nimittää valtioneuvosto. Ilmatieteen laitoksen johtajat, tutkimusprofessorit ja muun henkilöstön nimittää tai ottaa pääjohtaja, jollei työjärjestyksessä toisin määrätä.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin henkilöstöstä, pääjohtajan sijaisen määrittämisestä, virkavapauden myöntämisestä, henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista sekä neuvottelukunnasta ja sen tehtävistä.

4 §

Työjärjestys

Pääjohtaja antaa laitoksen työjärjestyksen.

Työjärjestyksessä määrätään:

- 1) laitoksen organisaatiosta;
- 2) ratkaisuvallan käyttämisestä;
- 3) sisäisestä johtamisesta;
- 4) muista sijaisuuksista kuin pääjohtajan sijaisuudesta;
- 5) muista sisäiseen hallintoon kuuluvista asioista.

5 §

Virka-apu

Ilmatieteen laitoksen velvollisuudesta antaa muille viranomaisille virka-apua säädetään erikseen. Laitoksella on oikeus saada virka-apua valvontaviranomaisilta 2 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaisiin tehtäviin.

6 §

Valtion edustaminen

Ilmatieteen laitos kantaa ja vastaa valtion puolesta sekä valvoo tuomioistuimissa, viranomaisissa ja välimiesmenettelyissä valtion etua ja oikeutta kaikissa laitosta koskevista asioissa.

7 §

HE 6/2018 vp

Suoritteiden maksullisuus

Ilmatieteen laitoksella on oikeus periä suoritteistaan liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella tarkemmin säädettäviä valtion maksuperustelain (150/1992) mukaisia maksuja.

8 §

Lahjoitukset

Ilmatieteen laitos on oikeutettu ottamaan vastaan lahjoituksia toimintaansa varten.

9 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
Tällä lailla kumotaan ilmatieteen laitoksesta annettu laki (585/1967).

Helsingissä 15 päivänä helmikuuta 2018

Pääministeri

Juha Sipilä

Liikenne- ja viestintäministeri Anne Berner